Strategisch kader 2026 - 2030

Sectorraad
Praktijkonderwijs

Inhoudsopgave

Voorwoord 3

Het praktijkonderwijs 5

De sectorraad 7

Inleiding 11

De basis op orde 11
Overkoepelend: Noodzakelijke visieontwikkeling voor passend beleid 11
Overkoepelend: Kaders en bekostiging zijn ondersteunend aan het praktijkonderwijs 12
Passende wet- en regelgeving 13
Directe bekostiging 13
Bekwame en bevoegde leraren 14

Naar het praktijkonderwijs 15
Schooladvies 16
Toelating 16
Samenwerking met vmbo 17
Samenwerking met ISK 17

Op het praktijkonderwijs 18
Maatwerk in kerndoelen en curriculum 19
Financiële kansengelijkheid 20

Na het praktijkonderwijs 21
Naar het mbo 22
Naar werk 23

Voorwoord

Het praktijkonderwijs staat op een kantelpunt. In een tijd van arbeidsmarktkrapte, druk op publieke middelen en een beweging richting inclusiever onderwijs, wordt duidelijk hoe essentieel onze sector is voor jongeren die perspectief nodig hebben op werk, zelfstandigheid en maatschappelijke participatie.

Met dit beleidsplan zetten we vol overtuiging de koers uit voor de komende jaren voor de Sectorraad Praktijkonderwijs. Praktijkonderwijs is van onschatbare waarde voor jongeren in een positie waarbij ze een steuntje in de rug kunnen gebruiken: het biedt perspectief, kansen en een stevige basis voor hun toekomst. Als Sectorraad zien wij het als onze verantwoordelijkheid om die waarde zichtbaar te maken, te versterken en te borgen.

Wij zijn een sterke vereniging. Stevig georganiseerd, en verbonden rond het belang dat wij allemaal zien en voelen om de leerlingen op de eerste plaats te zetten. Al onze scholen zijn erop gericht om dit zo goed mogelijk te doen. Daar zit de kracht van deze sector, in het rotsvaste vertrouwen dat wij er moeten zijn voor deze leerlingen. En dit vertrouwen vertaalt zich ook naar de onderlinge kracht en solidariteit in onze sector zelf. Dat is hard nodig, want gezien worden door beleidsmakers, beslissers en politici gaat niet vanzelf.

Tegelijkertijd ervaren wij dat het huidige stelsel niet altijd is ingericht op de realiteit van het praktijkonderwijs. Wet- en regelgeving sluiten niet altijd aan bij de beroepsgerichte aard van ons onderwijs. Dat vraagt niet om kleine aanpassingen, maar om een fundamenteel passende benadering van praktijkonderwijs binnen het funderend onderwijs.

Wij hopen dat deze strategische visie een viertal jaar meegaat. Daarom beperken wij ons tot de grote lijnen in dit document, maar proberen door alvast een blik vooruit te werpen, de thema's ook op een actieve manier tot leven te laten komen.

Net als in de vorige strategische visie volgt dit document het pad van de leerling. De levensfase en de schoolloopbaan van de leerling zijn leidend. Daarin hebben wij de beleidsthema's verwerkt die gerealiseerd moeten worden voor een optimale werking van het systeem voor onze leerlingen, ouders en docenten. Ten opzichte van het vorige document zult u ook een aantal nieuwe thema's aantreffen. Niet alleen staat de wereld om ons heen niet stil, ook kunnen wij een aantal zaken achter ons laten die inmiddels zijn gerealiseerd. Denk aan het schooldiploma dat wij inmiddels vol trots kunnen uitreiken aan onze leerlingen. Maar denk ook aan het feit dat inburgering praktijkonderwijs inmiddels volwaardig meetelt in de inburgeringsroute. Of de stappen die zijn gezet en besluiten die zijn genomen in het kader van de bevoegdheden van docenten in het praktijkonderwijs, Entree-onderwijs voor Pro-leerlingen in het praktijkonderwijs (samen met het MBO als examinerende partij) of de directe bekostiging van het praktijkonderwijs. Op het moment van schrijven van dit document worden deze laatste besluiten omgezet in wetgeving, die uiteraard nog wel door de Tweede en Eerste Kamer heen moet.

Onze ambitie is helder: een praktijkonderwijs dat structureel wordt erkend als volwaardige en onmisbare schakel in de beroepsonderwijskolom, met passende wetgeving, structurele financiering en ruimte voor maatwerk. Tegelijkertijd ervaren wij dat het huidige stelsel niet altijd is ingericht op de realiteit van het praktijkonderwijs. Wet- en regelgeving sluiten niet altijd aan bij de beroepsgerichte aard van ons onderwijs. Dat vraagt niet om kleine aanpassingen, maar om een fundamenteel passende benadering van praktijkonderwijs binnen het funderend onderwijs. Dat doen we niet alleen, maar samen met u. Uw ervaringen, ideeën en vragen zijn voor ons richtinggevend. Daarom blijven we actief in gesprek: wat speelt er? Waar liggen kansen? Welke oplossingen werken in de praktijk? Die input maakt ons sterker en vergroot onze impact.

De komende jaren werken we langs drie pijlers: belangenbehartiging, verenigingsactiviteiten en het Kenniscentrum. Daarmee zorgen we voor een duidelijke focus en concrete resultaten. Dit strategisch kader is geen eindpunt, maar een richtinggevend kompas. Het is geen plan om op de plank te leggen, maar een uitnodiging tot actie. Het vraagt inzet, samenwerking en bestuurlijke scherpte. Samen zorgen we ervoor dat iedere leerling in het praktijkonderwijs niet alleen een plek krijgt, maar perspectief.

Wij wensen u veel leesplezier,

Namens het bestuur van de Sectorraad Praktijkonderwijs

Nicole Teeuwen, voorzitter

Het praktijkonderwijs

De wereld waarin het onderwijs zich bevindt, verandert snel. De omgeving van het praktijkonderwijs wordt daarmee ook steeds complexer. De verbanden naar werk, doorstroom naar een vervolgopleiding, inclusie, differentiatie van aanbod: het heeft allemaal een weerslag op de scholen die aangesloten zijn bij de Sectorraad Praktijkonderwijs. De sectorraad heeft daarmee een rol in het verbinden van scholen, zodat zij de beste onderwijskwaliteit en het grootste uitstroomperspectief kunnen bieden aan leerlingen. Het praktijkonderwijs is daarbij geen restcategorie binnen het voortgezet onderwijs, maar een gespecialiseerde onderwijsvorm met een eigen pedagogisch-didactische logica en bewezen maatschappelijke meerwaarde.

Het funderend onderwijs, waar het praktijkonderwijs deel van uitmaakt, is in een beweging naar meer inclusief onderwijs. Het ministerie van OCW heeft een agenda geformuleerd met een visie op inclusie richting 2035. Het praktijkonderwijs kan hierbij als voorbeeld dienen voor de andere onderwijstypen, omdat juist het praktijkonderwijs bij uitstek al een voorbeeld is voor een inclusieve school. Als sectorraad zijn we nauw betrokken bij de ontwikkelingen op dit vlak. We voeren het debat in gezamenlijkheid met de andere sectororganisaties en met OCW, in de vaste overtuiging dat praktijkonderwijs al veel te bieden heeft op het gebied van inclusie. Daarnaast zijn we van mening dat, willen we echt de beweging naar inclusie maken als funderend onderwijs, dat dit niet kan door het oprekken van het huidige systeem. Er is dan echt een systeemwijziging nodig. De sectorraad stelt dat het praktijkonderwijs niet langer primair moet worden benaderd vanuit het reguliere vo-kader, maar vanuit zijn positie binnen de beroepsonderwijskolom.

De Sectorraad Praktijkonderwijs vertegenwoordigt alle scholen voor praktijkonderwijs in Nederland (175 scholen, ongeveer 30.000 leerlingen, 3,25% van het totale voortgezet onderwijs in Nederland). Het aantal scholen is stabiel gebleken gedurende de afgelopen jaren.

De uitstroom is met name naar mbo bol-opleidingen (40,1%) en werk (36,7%). Een deel van deze laatste groep werkt in combinatie met een mbo bbl-opleiding (12,1%). De resterende groep leerlingen stapt over naar een andere praktijkschool, stroomt in een toeleidings-/ trainingstraject in of een andere vorm, o.a. vmbo. Aansluiten bij het mbo en werk is hiermee een grote focus.

30.000
leerlingen

175
scholen

3,25%
van het totale voortgezet onderwijs

Kenmerken van het praktijkonderwijs:

Doelgroep	• Jongeren van 12 tot 18 jaar met een IQ tussen ongeveer 55 en 80 en veelal een leerachterstand. • Gericht op jongeren die extra ondersteuning nodig hebben om een plek op de arbeidsmarkt of in de maatschappij te vinden.
Praktijkgericht leren	• Sterke nadruk op vaardigheden in plaats van theorie. • Veel praktijklessen, stages en leren in een realistische werkomgeving.
Perspectief op werk en zelfstandigheid	• Het hoofddoel is leerlingen voorbereiden op arbeid, mbo niveau 1/2, of een zinvolle dagbesteding. • Er is veel aandacht voor sociale vaardigheden, zelfredzaamheid en burgerschap.
Kleinschaligheid en maatwerk	• Kleine klassen en intensieve begeleiding. • Persoonlijke ontwikkelplannen met hoge verwachtingen, afgestemd op de mogelijkheden van de leerling.
Samenwerking met bedrijven en instellingen	• Nauwe banden met lokale werkgevers, leerwerkbedrijven en gemeenten. • Stages zijn een essentieel onderdeel van het curriculum.
Brede ondersteuning	• Vaak extra zorg en begeleiding, zoals hulp bij gedrag, sociaal-emotionele ontwikkeling en praktische zaken.

De sectorraad

Doel
De Sectorraad Praktijkonderwijs vertegenwoordigt alle scholen voor praktijkonderwijs in Nederland. Het doel is het behartigen van de belangen van deze scholen en hun leerlingen, het bevorderen van samenwerking en kwaliteit in onderwijs en organisatie, en het stimuleren van innovatie. De sectorraad is gesprekspartner van ministeries, onderwijsontwikkelaars, arbeidsorganisaties en andere relevante partijen.

Twee type scholen aangesloten
We zien twee verschillende type aangesloten scholen met verschillende behoeften, waarvoor de sectorraad actief is. Dit zijn ten eerste de scholen voor praktijkonderwijs die onderdeel zijn van een groot schoolbestuur met verschillende typen onderwijs en die vooral op zoek zijn naar extra expertise op thema's en inhoud. Ten tweede kent het praktijkonderwijs de individuele zelfstandige scholen. Deze scholen zijn vooral op zoek naar hulp bij het vertalen van de grote politieke beleidslijnen door middel van bijvoorbeeld handreikingen.

Missie
De missie van de Sectorraad Praktijkonderwijs is om op te komen voor de belangen van leerlingen en scholen in de sector, samenwerking en kwaliteit te bevorderen, en innovatie te stimuleren. De sectorraad streeft naar verbinding op lokaal, regionaal en landelijk niveau en zet zich in voor een goede samenwerking met maatschappelijke partners.

Visie op de sector
Onze visie is dat praktijkonderwijs leerlingen in een kwetsbare positie perspectief op werk en/of een vervolgopleiding biedt. De sectorraad zet zich ervoor in dat het praktijkonderwijs de leerling centraal stelt en wil dat deze met zelfvertrouwen en een goed gevulde rugzak aan vaardigheden, competenties en kennis de school verlaat. De sector kenmerkt zich door betrokkenheid en bevlogenheid, en streeft naar een volwaardige plek voor praktijkonderwijs in de samenleving en in wet- en regelgeving. Het praktijkonderwijs is een kansrijke, volwaardige schoolsoort.

Positionering
De Sectorraad Praktijkonderwijs positioneert zich als een proactieve belangenbehartiger. De politiek ziet de meerwaarde in van de kennis en ervaring van de sectorraad en gebruikt deze voor wetgeving. Dit geldt ook voor de rol naar partners, zoals de AOb, VO-raad en het MBO.

Organisatie
De Sectorraad Praktijkonderwijs is een vereniging, gevestigd te Utrecht. Het bestuur bestaat in principe uit zes leden. Tevens vormen zij het bestuur van de Stichting Kenniscentrum Praktijkonderwijs. De bestuursleden zijn (op de voorzitter na) allen bestuurder of directeur op een school voor praktijkonderwijs, waardoor er directe betrokkenheid is met de praktijk. De praktische inslag is terug te vinden in de bestuursdynamiek. Het bestuur kenmerkt zich door een hands-on aanpak.

In de toekomst slankt het bestuur af naar 4 bestuursleden, inclusief voorzitter. De voorzitter is ingerekend voor 0,6 FTE na 2027, bestuursleden voor 0,2FTE. Een vacature voor bestuurslid algemeen kan eventueel ingevuld worden door een aspirant bestuurslid, bijvoorbeeld een schooldirecteur, maar ook een ‘high potential’ in de talentenpool van het Praktijkonderwijs. Bestuursleden worden geselecteerd en beoordeeld door een benoemingsadviescommissie. De benoemingsadviescommissie stelt geschikte kandidaten voor aan het bestuur. Het bestuur draagt nieuwe leden via een, in beginsel bindende voordracht, aan voor benoeming door de algemene ledenvergadering.

De organisatie wordt ondersteund door een bureau, met secretariële ondersteuning en een beleidsadviseur. De beleidsadviseur ondersteunt in beleidszaken, belangenbehartiging en externe contacten en coördinatie van initiatieven, zoals events. De beleidsadviseur heeft nauwe banden met de VO-raad.

Regiocoördinatoren
De scholen zijn verdeeld in 18 regio’s, elk met een regiocoördinator. Deze coördinatoren vervullen een belangrijke rol in het ophalen van ervaringen, vragen en ideeën uit de scholen en het behartigen van regionale belangen. Zij overleggen regelmatig met elkaar en met het bestuur. Per regio is er een coördinator actief.

Kenniscentrum Praktijkonderwijs
Het Kenniscentrum valt onder de verantwoordelijkheid van het bestuur en biedt leden relevante informatie, kennis, diensten en producten. Het beheert instrumenten zoals ProZO! (kwaliteitszorgsysteem) en de Uitstroom- en Volgmonitor.

Het Kenniscentrum werkt vraaggestuurd en ontwikkelt producten en diensten op basis van behoeften uit het veld. Met een steeds complexer speelveld vanwege het groeiend aantal integrale thema's vormt het kenniscentrum een bron van oplossingen, handreikingen, formats, webinars, kennissessies, etc.

Werkgroepen
Naast het bestuur en de regiocoördinatoren zijn er werkgroepen. Bijvoorbeeld landelijke klankbordgroepen voor evaluatie van instrumenten zoals ProZO! en de Uitstroommonitor.

Verenigingsactiviteiten
De Sectorraad organiseert landelijke en regionale activiteiten, zoals de Dag van het Praktijkonderwijs, congressen, webinars. Er worden enquêtes gehouden onder leden om input te verzamelen voor beleid en lobby. De vereniging hecht veel waarde aan tweerichtingscommunicatie (“brengen & halen”) tussen bestuur en leden.

Stakeholders
De belangrijkste stakeholders van de sectorraad zijn weergegeven in een tabel op de volgende pagina.

Stakeholder	Betrokkenheid/rol
Ministerie van OCW	Beleidsontwikkeling, financiering, wet- en regelgeving, overlegpartner, uitvoering van programma's
Ministerie van SZW	Samenwerking bij arbeidstoeleiding, beschut werk, netwerkcoördinatie, inburgering, ESF
VO-Raad	Sectorale belangenbehartiging, overleg en samenwerking, vertegenwoordiging bij cao-onderhandelingen
PO-Raad	Overleg en samenwerking, aansluiting primair onderwijs
MBO-Raad	Overleg en samenwerking, aansluiting mbo
Sectorraad Gespecialiseerd onderwijs	Overleg en samenwerking, netwerkcoördinatoren pro-vso
Stichting platforms vmbo	Overleg en samenwerking vanuit het beroepsgerichte onderwijs
AOB (Algemene Onderwijsbond)	Vakbond, belangenbehartiging personeel, cao-onderhandelingen, signalering knelpunten
Gemeenten	Samenwerking bij arbeidstoeleiding, nazorg, inburgering, dagbesteding, netwerkcoördinatie, ESF
Scholen voor praktijkonderwijs	Leden van de Sectorraad, input voor beleid, uitvoering van onderwijs, regionale samenwerking
Regiocoördinatoren	Ophalen van ervaringen, vragen en ideeën uit de scholen, behartigen van regionale belangen, overleg met bestuur
Arbeidsorganisaties (werkgevers- en werknemersorganisaties)	Samenwerking voor arbeidstoeleiding, stages, jobcarving, duurzame arbeidsdeelname
Onderwijsontwikkelaars, uitgevers, SLO	Ontwikkeling van curriculum, innovatie, evaluatie van instrumenten
Adviesraad	Klankbord en ondersteuning in lobbyactiviteiten, vertegenwoordiging bedrijfsleven, onderwijs, sociaal domein, bestuur
Ouders	Input via enquêtes, belangenbehartiging, feedback op beleid en onderwijspraktijk
Leerlingen	Input via enquêtes, feedback op onderwijs, doelgroep van beleid
Zorg- en jeugdhulporganisaties	Samenwerking rondom leerlingen met extra ondersteuningsbehoefte, afstemming zorg en onderwijs
Niet-bekostigde mbo-partijen	Samenwerking bij entreeopleidingen, alternatieve routes voor leerlingen
SBB (Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven)	Uitgifte van praktijkverklaringen, branchecertificaten, erkenning stagebedrijven
ONSWV (Overkoepelend Netwerk Samenwerkingsverbanden)	Overleg en structurele afstemming over passend onderwijs
Communicatie- en marketingbureaus	Verbeteren van externe communicatie en imago van het praktijkonderwijs

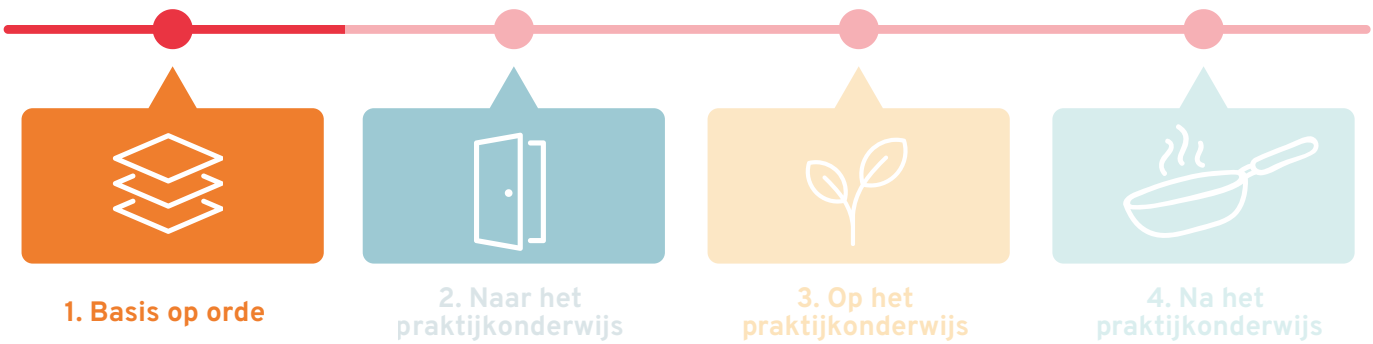
Inleiding

In de volgende hoofdstukken gaan we in op de doelen die we hebben gesteld als sectorraad en hoe we die vertalen naar focuspunten. De focuspunten zijn gerubriceerd op fase in het onderwijsproces:

1. Basis op orde
2. Naar het praktijkonderwijs
3. Op het praktijkonderwijs
4. Uit het praktijkonderwijs

We bespreken per fase de situatie, de vraagstukken en de geplande focuspunten. De focuspunten vormen het kader voor de uitvoering van alle acties, jaarplannen of projectplannen (meerjarig eventueel) opgesteld.

1. De basis op orde

We starten met de ‘basis op orde’. In dit hoofdstuk benoemen we een aantal overkoepelende thema's die te maken hebben met het functioneren van het Praktijkonderwijs en we benoemen een drietal randvoorwaarden voor succes van het onderwijs. We starten met de twee overkoepelende thema's ‘noodzakelijke visieontwikkeling voor passend beleid’ en ‘kaders en bekostiging zijn ondersteunend aan het praktijkonderwijs’.

Overkoepelend: Noodzakelijke visieontwikkeling voor passend beleid

Het praktijkonderwijs is onderdeel van het reguliere voortgezet onderwijs en wordt ook grotendeels als zodanig behandeld in beleidsvorming vanuit de overheid. Op een aantal vlakken is het echter nodig dat rekening wordt gehouden met de specifieke kenmerken van het praktijkonderwijs en vraagt dit een specifieke aanpak. In het verleden hebben we gezien dat als dit niet gebeurt, dit tot onwenselijke situaties leidt voor leerlingen in het praktijkonderwijs. Denk aan meervoudige adviezen in de doorstroomtoets en het uitgangspunt van kansrijk adviseren. Maar ook het feit dat het praktijkonderwijs in veel lijkt op het mbo, maar door de Wet Voortgezet Onderwijs wordt beperkt in bijvoorbeeld samenwerking met het bedrijfsleven. De sectorraad wil dat het praktijkonderwijs op een meer passende manier wordt beschouwd in overheidsbeleid en dat daarbij wordt geleerd van de effecten van beleid op het praktijkonderwijs in het verleden.

Focuspunt vanuit dit thema is dat de sectorraad onderbouwde visie formuleert op ten minste het beroepsonderwijs in het funderend onderwijs, later selecteren en inclusief onderwijs. Hierbij werkt de sectorraad waar mogelijk samen met Stichting Platforms VMBO en de sectorraad Gespecialiseerd Onderwijs.

Overkoepelend: Kaders en bekostiging zijn ondersteunend aan het praktijkonderwijs

Wet- en regelgeving en bekostiging zijn de basis waarop het praktijkonderwijs kan bouwen. Ze maken het mogelijk om maatwerk te leveren, innovatie te stimuleren, gelijke kansen te bieden en de sector stevig te positioneren. Zonder deze ondersteunende fundamenten zou het praktijkonderwijs zijn unieke en waardevolle rol voor duizenden jongeren niet kunnen vervullen.

Wet- en regelgeving, directe bekostiging en bekwaamheid docenten worden verder in dit hoofdstuk beschreven. Belangrijke zaken hierbij zijn:

- Behouden van ruimte voor maatwerk, zoals in het curriculum.
- Verandering is nodig om beter aan te sluiten bij de beroepsonderwijskolom. Bijvoorbeeld de mogelijkheid om samen te werken met private partijen en daar als school financiële middelen aan te besteden in het belang van de leerlingen.

Focuspunten vanuit dit thema zijn ten eerste het bespreken van integrale thema's, zoals gelijke kansen, innovatie en kennis delen met de leden in diverse vormen. Daarnaast aanbieden van handreikingen (toepassing van wetgeving, richtlijnen). Ten Tweede is het van belang om de integrale thema's jaarlijks te evalueren met als doel om te volgen of de kaders en bekostiging ten goede zijn ontwikkeld voor het onderwijs.

Kleurenlegenda voor statussen
Op de volgende pagina's zijn de onderwerpen ingedeeld op basis van hun huidige status. Om de leesbaarheid en het overzicht te vergroten, is ieder onderwerp gekoppeld aan een eigen kleur. De kleur van de paginablokken correspondeert met de legenda hieronder.

Rood
Status: Ambitie
Betekenis: Doel dat nagestreefd wordt: nog geen concrete afspraken of uitvoering.

Geel
Status: Van afspraken naar uitvoering
Betekenis: Afspraken zijn gemaakt: nu in overgangsfase naar daadwerkelijke uitvoering.

Blauw
Status: In uitvoering
Betekenis: Acties zijn gestart: ze worden momenteel uitgevoerd

Passende wet- en regelgeving

Wat is de situatie?
Meer dan de helft van de leerlingen volgt na het praktijkonderwijs een mbo-opleiding (bol of bbl). Het is voor het praktijkonderwijs dus net zo belangrijk als voor het vmbo dat het onderwijs goed aansluit op het mbo. Wettelijke kaders die goed op elkaar aansluiten zijn hiervoor randvoorwaardelijk.

Wat is er nodig?
De wettelijke kaders voor het praktijkonderwijs moeten beter aansluiten bij het feit dat het praktijkonderwijs beroepsonderwijs is en toeleidt naar het mbo.

Focuspunten vanuit dit onderwerp zijn:

- Proactief voeden van politiek en andere relevante stakeholders, inclusief het mobiliseren van allianties om bepaalde thema's goed te kunnen bespreken met de politiek;
- Positioneren, communiceren dat praktijkonderwijs onderdeel is van de kolom ‘beroepsonderwijs’, zodat doorstroom naar praktijkgericht onderwijs, zoals het MBO, betere aansluiting kent;
- Continu volgen (reactief) van politieke voornemens om wetgeving, financiering, kaders en richtlijnen aan te passen;
- Ondernemen van actie (actief) en formuleren van aanpassingsvoorstellen daar waar politieke voornemens niet in het belang van het praktijkonderwijs zijn.

Directe bekostiging

Wat is de situatie?
Binnen de huidige systematiek ontvangt een school voor praktijkonderwijs direct van DUO voor iedere ingeschreven leerling de basisbekostiging en de bijbehorende ondersteuningsbekostiging. De ondersteuningsbekostiging wordt in mindering gebracht op het budget voor lichte ondersteuning van het samenwerkingsverband.

Wat is er nodig?
De Sectorraad zet zich in voor rechtstreekse en ongedeelde bekostiging van het praktijkonderwijs, zonder maximering van het landelijke budget voor praktijkonderwijs. Een gemaximeerd landelijk budget staat op gespannen voet met het uitgangspunt van passend onderwijs. Bekostiging moet leerlingvolgend zijn en niet begrensd door een plafond dat geen relatie heeft met de daadwerkelijke ondersteuningsbehoefte.
OCW heeft toegezegd om de rechtstreekse bekostiging van het praktijkonderwijs wettelijk te regelen. Dit betekent dat er bij het aanvullende (ondersteunings)deel van de bekostiging van het pro geen tussenkomst meer is van het samenwerkingsverband.

Focuspunten vanuit dit onderwerp zijn het actief volgen van het wetgevingstraject en daarnaast het proactief voeden van politiek en andere relevante stakeholders om maximering van het landelijke budget te voorkomen.

Bekwame en bevoegde leraren

Wat is de situatie?
Voor het praktijkonderwijs is het moeilijk om docenten te vinden voor praktische vakken als techniek en groen. De bevoegdhedenstructuur in wet- en regelgeving voor deze vakken is complex en loopt vaak achter op de praktijk. Ook moeten vakmensen die in het praktijkonderwijs willen werken een jarenlange lerarenopleiding volgen. Dit is erg intensief naast een baan, en bevat vaak veel inhoud die deze vakmensen al beheersen. Hun opleiding zou zich moeten richten op de pedagogisch-didactische bekwaamheid, net als in het mbo. Ook leraren met een pabodiploma kunnen in het praktijkonderwijs werken, maar deze opleiding bereid leraren onvoldoende voor op de leeftijdsfase en andere specifieke kenmerken van de leerlingen in het praktijkonderwijs. Zonder een passende en flexibele bevoegdhedenstructuur dreigt het praktijkonderwijs in toenemende mate geconfronteerd te worden met personeelstekorten in cruciale praktijkvakken.

Wat is er nodig?
(Toekomstige) leraren die in het praktijkonderwijs willen werken, moeten hier op een passende manier voor opgeleid worden. Dat betekent dat groepsleraren met een pabodiploma voorbereid zijn op het werken met adolescenten. En dat vakmensen die hun kennis willen overdragen als leraar in het praktijkonderwijs, hiervoor een opleiding op maat kunnen volgen waarin hun vakkennis- en ervaring erkend wordt en de nadruk ligt op pedagogiek en (vak)didactiek.

Focuspunten vanuit dit onderwerp zijn als lid van de Landelijke Werkgroep Bevoegdheden werkt de sectorraad actief aan een maatwerktraject voor vakmensen met een mbo-opleiding die les willen geven in het praktijkonderwijs, en het vormgeven en formaliseren van de functie van “groepsleraar 12+”.

De sectorraad werkt mee aan het vereenvoudigen van de bevoegdheden in de beroepsgerichte- en praktijkvakken in het voortgezet onderwijs, middels het clusteren van bevoegdheden. Dit gaat zowel om betrokkenheid bij een wetswijziging, als de uitwerking daarvan in de praktijk.

2. Naar het praktijkonderwijs

Vanuit de basis op orde, stappen we over ‘naar het praktijkonderwijs'. We benoemen de thema's en onderwerpen die van belang zijn om een goede instroom te bevorderen.

Soepele overgang van het primair onderwijs naar het praktijkonderwijs.

Leerlingen en ouders dienen het praktijkonderwijs te zien als een goede schoolkeuze, die volop mogelijkheden biedt voor een kansrijke toekomst. We willen af van het frame dat praktijkonderwijs, en eigenlijk het hele beroepsonderwijs, voor leerlingen is die niet anders kunnen. De term “kansrijk (of optimistisch) adviseren” hangt samen met de opwaartse druk vanuit de maatschappij. De sectorraad pleit voor “passend adviseren”, waarbij wordt gekeken naar welke vorm van voortgezet onderwijs het beste past bij de talenten en interesses van de leerling. We willen dat leerlingen niet ervaren dat ze naar het praktijkonderwijs moeten, maar mogen. Zonder dat daar een toelaatbaarheidsverklaring voor nodig is. En mét de mogelijkheid om te starten in een brede brugklas pro/vmbo voor wie dat wil.

Schooladvies

Wat is de situatie?
Sinds invoering van de doorstroomtoets, bestaat het toetsadvies praktijkonderwijs alleen in combinatie met vmbo-bb. Cijfers laten zien dat sindsdien minder leerlingen direct instromen in het praktijkonderwijs en de groep leerlingen die op een later moment vanuit het vmbo instroomt in het praktijkonderwijs toeneemt. De huidige praktijk van opwaarts adviseren leidt in een deel van de gevallen tot uitgestelde teleurstelling, demotivatie en latere afstroom.

Wat is er nodig?
Passend adviseren is in het belang van de leerling én van het onderwijsstelsel als geheel. De sectorraad praktijkonderwijs pleit voor een enkelvoudig toetsadvies praktijkonderwijs naast het gecombineerde advies pro/vmbo-bb, zodat bij de leerlingen voor wie praktijkonderwijs de meest passende vorm is, het toetsadvies niet tot verwarring en discussie leidt door het per definitie gecombineerde toetsadvies.

Focuspunten vanuit dit onderwerp zijn het actief bewerken van politiek om beleid en richtlijnen aan te passen over kansrijk adviseren. Dit moet leiden tot aanpassing van de ‘handreiking schooladvisering’ van OCW en SLO. Daarnaast richten we ons op het vormgeven van een communicatiestrategie die scholen en docenten bewust maakt van de consequenties van de opwaartse druk van ‘kansrijk (optimistisch) adviseren’. Gedragsbeïnvloeding is hier de meest kansrijke route tot succes van passend adviseren.

Toelating

Wat is de situatie?
Leerlingen kunnen nu nog alleen naar het praktijkonderwijs, als zij een Toelaatbaarheidsverklaring Praktijkonderwijs (TLV Pro) hebben. De TLV wordt afgegeven door het samenwerkingsverband passend onderwijs. Hierbij worden landelijke toelatingscriteria gehanteerd. In de praktijk - en uit recent onderzoek door KBA - blijkt dat een TLV-aanvraag in bijna alle gevallen door het samenwerkingsverband wordt toegekend. De meerwaarde daarvan is dus minimaal, maar het heeft wel negatief effect op de beeldvorming dat het praktijkonderwijs is voor leerlingen die niet “gewoon” naar het voortgezet onderwijs kunnen en mogen.

Wat is er nodig?
De sectorraad staat achter de huidige toelatingscriteria voor het praktijkonderwijs en wil die behouden, maar zet zich er voor in dat wettelijk wordt geregeld dat leerlingen geen toelaatbaarheidsverklaring meer nodig hebben om naar het praktijkonderwijs te kunnen gaan. Het loslaten van de TLV-procedure versterkt de normalisering en positionering van het praktijkonderwijs als volwaardige schoolsoort binnen het vo. Het behoud van landelijke criteria waarborgt kwaliteit en zorgvuldigheid.

Focuspunt vanuit dit onderwerp is om in gesprek met OCW de belangen van het praktijkonderwijs onder de aandacht te blijven brengen, om te zorgen dat het uiteindelijke besluit hieromtrent werkbaar is voor het praktijkonderwijs en het beste is voor de leerlingen.

Samenwerking met vmbo

Wat is de situatie?
In het schooljaar 2019-2020 is op initiatief van het ministerie van OCW op 29 scholencombinaties een pilot van start gegaan met een onderbouwklas pro-vmbo. Vanaf januari 2021 zijn er 30 scholen die deelnemen aan de pilot. In 2024 heeft onderzoeksbureau SEO een evaluatierapport opgeleverd van de pilot. Hieruit bleek dat de pilot als zeer positief is ervaren. Op dit moment wordt er aan gewerkt om de pilot een plek te geven in wet- en regelgeving zodat alle praktijkscholen samen met een vmbo-school een gezamenlijke onderbouwklas vorm kunnen geven.

Wat is er nodig?
De sectorraad is voorstander van een onderbouwklas pro-vmbo, omdat hierdoor nog beter kan worden bepaald wat de meest passende schoolsoort voor de betreffende leerling is. De Sectorraad zet zich er dan ook voor in dat alle pro-scholen de mogelijkheid krijgen om een onderbouwklas pro-vmbo aan te bieden. Niet iedere leerling is echter gebaat bij een brede onderbouwklas/ latere selectie, dus de sectorraad wil niet dat dit een verplichting wordt voor alle leerlingen.

Focuspunt vanuit dit onderwerp is dat de sectorraad in nauw contact blijft met OCW gedurende de uitwerking van de wetsvoorstellen en ervoor zal waken dat er een werkbare wetgeving wordt opgesteld.

Samenwerking met ISK

Wat is de situatie?
Steeds meer leerlingen stromen vanuit een ISK het praktijkonderwijs in. Dit geeft verschillende uitdagingen voor het praktijkonderwijs. Zo spreekt een deel van deze leerlingen nog onvoldoende Nederlands om goed mee te kunnen doen. Ook met de ouders is er vaak een taalbarrière. Daarnaast wordt een deel van de ISK-leerlingen in het praktijkonderwijs geplaatst omdat zij de Nederlandse taal niet voldoende beheersen, terwijl zij niet voldoen aan alle toelatingscriteria. En ook jongeren die getraumatiseerd zijn, vergen intensieve begeleiding.

Wat is er nodig?
De sectorraad wil dat de knelpunten die scholen voor praktijkonderwijs ervaren worden opgelost en zij zo goed mogelijk ondersteund en gefaciliteerd worden om ISK-leerlingen onderwijs te bieden.

Focuspunt vanuit dit onderwerp zijn:

- De sectorraad blijft in nauw contact met OCW gedurende de uitwerking van wetsvoorstellen om een aantal knelpunten op te lossen en zet zich ervoor in dat de wetgeving zo goed mogelijk past bij het praktijkonderwijs.
- De sectorraad onderzoekt in samenwerking met OCW de oorzaken van knelpunten, welke ondersteuning het praktijkonderwijs nodig heeft voor het onderwijs aan oud ISK-leerlingen en hoe de samenwerking tussen ISK en praktijkonderwijs verstevigd kan worden.

3. Op het praktijkonderwijs

In dit hoofdstuk richten we ons op de tijd dat leerlingen op het praktijkonderwijs actief zijn.

Alle leerlingen in het praktijkonderwijs hebben gelijke kansen om het praktijkonderwijs goed te doorlopen en zich voor te bereiden op de toekomst.

De Sectorraad Praktijkonderwijs staat voor onderwijs dat uitgaat van maatwerk voor iedere leerling, waarbij verschillen in talenten, ontwikkelingstempo en ondersteuningsbehoeften worden erkend en vertaald naar passende onderwijsroutes, met hoge verwachtingen van de leerlingen. Daarbij moeten alle leerlingen binnen het praktijkonderwijs zonder financiële belemmeringen kunnen deelnemen aan activiteiten, stages en leerervaringen die bijdragen aan hun ontwikkeling en toekomstperspectief. Tegelijkertijd benadrukt de sectorraad het belang van een zorgvuldige en doelgerichte inzet van onderwijstijd: onderwijsactiviteiten, zowel binnen als buiten de school, dienen aantoonbaar bij te dragen aan de doelen van het praktijkonderwijs en mogen niet leiden tot versnippering of verlies van leertijd, maar juist tot betekenisvol en effectief leren.

Maatwerk in kerndoelen en curriculum

Wat is de situatie?
Scholen voor praktijkonderwijs moeten hun aanbod zo veel mogelijk baseren op de kerndoelen onderbouw vo, al mogen ze daarvan afwijken op basis van het leerpotentieel van de leerling. De scholen voor praktijkonderwijs kunnen daarbij ook gebruik maken van de functionele kerndoelen zoals die zijn opgesteld voor het vso. Het doel is dat leerlingen zo zelfstandig mogelijk functioneren in wonen, werken, vrije tijd en burgerschap, met aandacht voor de beroepsgerichte component van het onderwijs. Hierdoor is het praktijkonderwijs haalbaar voor alle leerlingen die voldoen aan de landelijk vastgestelde criteria. Bij de curriculumactualisatie van de kerndoelen voor het voortgezet onderwijs is deze ruimte behouden gebleven.

Wat is er nodig?
De sectorraad vindt het belangrijk dat in het praktijkonderwijs een geactualiseerd curriculum geïmplementeerd wordt, met behoud van ruimte voor maatwerk.

Focuspunt van dit onderwerp is dat de sectorraad de komende jaren werkt aan het formuleren en implementeren van een geactualiseerd curriculum voor het praktijkonderwijs, gebaseerd op de geactualiseerde kerndoelen. De sectorraad werkt daarin samen met SLO.

Financiële kansengelijkheid

Wat is de situatie?
Scholen voor praktijkonderwijs en de ouders van de leerlingen moeten kosten maken voor het onderwijs, die zij niet altijd kunnen betalen. Dat zorgt voor kansenongelijkheid. De sectorraad praktijkonderwijs is van mening dat ouders en scholen niet zelf voor deze kosten zouden moeten opdraaien, zodat alle leerlingen dezelfde kansen hebben. Zo moeten leerlingen vaak ver reizen naar hun stageplaats, waardoor zij reiskosten maken. Dit vormt een obstakel als ouders onvoldoende financiële draagkracht hebben om deze reiskosten te betalen. Hierdoor kunnen leerlingen niet altijd stagelopen op de voor hen meest passende stageplaats.

Daarnaast betalen scholen zelf voor branchecertificaten die leerlingen in het praktijkonderwijs halen. Deze branchecertificaten bieden leerlingen een goede kans op de arbeidsmarkt en zijn daarmee cruciaal.

Ditzelfde geldt voor stageplaatsen in de dagbesteding voor leerlingen waarvoor dat de meest passende plek is.

Wat is er nodig?
De Sectorraad vindt dat geld nooit een belemmering mag zijn voor het volgen van onderwijs, in welke vorm dan ook. Reiskosten mogen geen beperkende factor zijn bij het kiezen van de meest passende stageplaats. De sectorraad vindt het onacceptabel dat scholen absurd hoge bedragen moeten betalen voor deze stageplaatsen. De Sectorraad is van mening dat het Rijk dient te sturen op voldoende stageplaatsen in de dagbesteding. Door inzet van de sectorraad kunnen scholen al gebruik maken van ESF-subsidie om het behalen van branchecertificaten deels te financieren, maar de sectorraad vindt dat dit structureel gefinancierd moet worden. Investeren in gelijke toegang tot stages, certificering en mobiliteit is geen kostenpost, maar een preventieve investering in duurzame arbeidsdeelname.

Focuspunt om dit onderwerp te realiseren is inhoudelijk drieledig:

- De sectorraad voert lobby voor een gratis ov-kaart voor alle leerlingen in de bovenbouw van het praktijkonderwijs.
- De sectorraad voert lobby voor structurele financiering van branchecertificaten.
- De sectorraad voert lobby voor een oplossing voor de kosten en beschikbaarheid van stageplaatsen in de dagbesteding.

4. Na het praktijkonderwijs

Uiteraard streven we naar succesvolle uitstroom uit het praktijkonderwijs naar werk of een vervolgopleiding. In dit hoofdstuk gaan we hier verder op in.

Soepele overgang naar werk of het mbo

Na het afronden van de opleiding in het praktijkonderwijs, stromen de leerlingen uit naar werk, een vervolgopleiding of dagbesteding. Door inzet van de uitstroommonitor worden de uitstroombestemmingen van de leerlingen in beeld gebracht.

Scholen voor praktijkonderwijs werken veel samen met mbo-instellingen. Ongeveer een kwart van de leerlingen van het pro behaalt een entree-diploma op het pro. De doorstroom van het pro naar het mbo blijkt ook vaak succesvol te zijn (DUO, 2024): een substantieel deel van de pro-leerlingen behaalt daar een mbo-diploma op niveau 1 of 2. De gemiddelde doorstroom naar het mbo is 40 procent. 87 procent van die 40 procent behaalt een diploma op het mbo.

Uitstroom naar werk
In 2024 stroomde ongeveer 45% van de leerlingen direct uit naar werk, vaak gecombineerd met een mbo-bbl-leerwerktraject. Uit volgmetingen blijkt dat één jaar na uitstroom circa 47% van de oud-leerlingen werkt en na twee jaar meer dan 50%, wat wijst op bestendige plaatsing.

Uitstroom naar vervolgonderwijs
Ongeveer 50% van de leerlingen stroomt door naar vervolgonderwijs, waarbij circa 40% een mbo-opleiding volgt (meestal niveau 1 of 2). Deze doorstroom naar het mbo is al jaren stabiel rond dit percentage. 80-90% van deze leerlingen behaalt vervolgens een diploma op mbo-niveau 1 of 2.

Wet van School naar Duurzaam Werk
De Wet van school naar duurzaam werk richt zich op een soepele en duurzame overgang van onderwijs naar arbeid door betere samenwerking tussen onderwijs, gemeenten en werkgevers. Voor de Sectorraad Praktijkonderwijs biedt deze wet de mogelijkheid om de rol van het praktijkonderwijs, als specialist in arbeidsgerichte begeleiding en nazorg, te versterken en te pleiten voor structurele erkenning en middelen om leerlingen ook na uitstroom duurzaam te ondersteunen richting werk of vervolgonderwijs.

Naar het mbo

Wat is de situatie?
Na het afronden van het praktijkonderwijs, stroomt ongeveer de helft van de leerlingen uit naar een mbo-opleiding. De uitstroom naar het mbo kan op twee manieren:

1. De leerling volgt de entree-opleiding (mbo-1) in de laatste fase van het praktijkonderwijs. De leerling kan daarna direct doorstromen naar mbo-2 op een mbo-instelling. Indien de leerling uitstroomt naar werk, kan de pro-school bemiddelen bij het vinden van een passende, bestendige baan.
2. Na het praktijkonderwijs volgt de leerling de entree-opleiding in het mbo. Deze opleiding duurt een jaar. Daarna kan de leerling doorstromen naar mbo-2. Het is ook mogelijk dat de leerling na de entree-opleiding in het mbo uitstroomt naar werk. Via deze route kan de pro-school echter niet meer bemiddelen bij het vinden van een passende, bestendige baan.

Wat is er nodig?
De sectorraad zet zich er voor in dat leerlingen van alle scholen voor praktijkonderwijs de entreeopleiding in het praktijkonderwijs kunnen volgen.

De sectorraad vindt daarnaast dat praktijkverklaringen waarde zouden moeten hebben in het mbo, zodat leerlingen hun tijd kunnen besteden aan verdieping in een vak, in plaats van het oefenen van vaardigheden die zij al beheersen.

De eerste manier, waarin het pro de entreeopleiding aanbiedt, is niet wettelijk geregeld, maar wordt gedoogd. Dit zorgt voor verschillende interpretaties van wat wel en niet mag, en onzekerheid over de duurzaamheid van deze constructies, terwijl we zien wat de positieve effecten ervan zijn voor leerlingen, als zij op het praktijkonderwijs al richting de mbo-2 opleiding kunnen werken, maar wel nog in hun vertrouwde omgeving. Het ministerie van OCW werkt mede door inzet van de sectorraad aan een wetswijziging om dit wel formeel mogelijk te maken.

In het praktijkonderwijs kunnen leerlingen praktijkverklaringen krijgen als bewijs van werkzaamheden die zij al goed kunnen uitvoeren. Praktijkverklaringen worden verstrekt door SBB (Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven) en zijn landelijk erkend. Deze praktijkverklaringen leiden echter niet tot vrijstellingen in het mbo.

Als focuspunten is het enerzijds noodzakelijk dat de sectorraad in nauw contact blijft met OCW gedurende de uitwerking van het wetsvoorstel en zich ervoor inzet dat de wet zodanig wordt vormgegeven dat dit zo goed mogelijk ondersteunend is aan de uitvoering in de scholen en het leerproces van de leerlingen.

Anderzijds blijft de sectorraad actief lobbyen voor het verhogen van de civiele waarde van de praktijkverklaring. Indien dit niet realiseerbaar blijkt zal heroverwogen moeten worden wat de waarde is van het werken met praktijkverklaringen. Daarnaast zal met de mbo-raad onderwerp van gesprek blijven hoe branchecertificaten kunnen leiden tot vrijstellingen op het mbo.

Naar werk

Wat is de situatie?
De scholen voor praktijkonderwijs beschikken over een groot werkgeversnetwerk. Vaak leiden stages tot een arbeidscontract. Als daar geen sprake van is dan bemiddelen de scholen bij het vinden van een passende, bestendige baan. Het praktijkonderwijs kan werkgevers helpen met jobcarving, waarbij bestaande functies worden opgesplitst om banen meer geschikt te maken voor bijvoorbeeld oud-pro-leerlingen. Daarnaast verandert en flexibiliseert de arbeidsmarkt in hoog tempo, wat ook effect heeft op oud pro-leerlingen.

Voor een deel van de leerlingen is uitstroom naar een vervolgopleiding of reguliere arbeid niet haalbaar. Deze leerlingen stromen uit naar beschut werk of dagbesteding. Sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 zijn er echter steeds minder arbeidsplaatsen in het beschut werk en de dagbesteding beschikbaar.

Wat is er nodig?
De Sectorraad Praktijkonderwijs vindt het belangrijk dat oud pro-leerlingen een passende werkplek vinden en daarin ondersteund worden. De sectorraad vindt het van groot belang dat blijvend geïnvesteerd wordt in het up-to-date houden van hun kennis en vaardigheden en het ondersteunen van deze jongeren bij het behouden of vinden van werk, alsmede bij de problemen waar ze in hun privéleven mee geconfronteerd worden. De aanvullende loopbaanbegeleiding zoals die is opgenomen in de wet van school naar duurzaam werk beschouwt de sectorraad als een eerste maar, met name in financieel opzicht, nog beperkte stap. De sectorraad streeft naar volwaardige financiering van de aanvullende loopbaanbegeleiding en nazorg.

Focuspunten bij dit onderwerp zijn dat de sectorraad ten eerste de scholen voor praktijkonderwijs ondersteunt bij het monitoren van de uitstroomrichting van hun leerlingen en het volgen van de leerlingen na het moment van uitstroom. Ten tweede ondersteunt de sectorraad leden bij het uitvoering geven aan de Wet van school naar duurzaam werk. Ten derde zet de sectorraad zich ervoor in dat werkgevers worden geholpen bij jobcarving en, ten vierde, zet de Sectorraad zich in voor voldoende arbeidsplaatsen in beschut werk en dagbesteding.

Samenvatting Strategische visie praktijkonderwijs

1. Basis op orde

Passende wet- en regelgeving

- Proactief voeden van politiek & stakeholders
- Pro als onderdeel kolom ‘beroepsonderwijs’
- Politieke voornemens volgen en bijsturen
- Aanpassingsvoorstellen doen bij ongunstig beleid

Directe bekostiging

- Wetgevingstraject actief volgen
- Proactief voeden van politiek en stakeholders om maximering landelijke budget te voorkomen

Bekwame en bevoegde leraren

- Maatwerktraject voor mbo-vakmensen en vormgeven functie “groepsleraar 12+”
- Vereenvoudigen bevoegdheden in beroepsgerichte- en praktijkvakken middels clusteren (wetswijziging én uitvoering)

2. Naar het praktijkonderwijs

Schooladvies

- Lobby om beleid kansrijk adviseren aan te passen
- Communicatiestrategie voor bewustwording van de gevolgen van kansrijk adviseren

Toelating

- In gesprek met OCW over de TLV en toelatingscriteria om belangen van het praktijkonderwijs onder de aandacht te blijven brengen
- Ervoor zorgen dat het uiteindelijke besluit hierover werkbaar en goed is

Samenwerking met ISK

- Nauw contact met OCW om knelpunten op te lossen en inzetten op passende wetgeving
- Onderzoek met OCW naar oorzaken knelpunten, ondersteuning en een verstevigde samenwerking

Samenwerking met vmbo

- Nauw contact met OCW over wetsvoorstellen
- Waken voor een werkbare wetgeving

3. Op het praktijkonderwijs

Financiële kansengelijkheid

- Lobby gratis ov-kaart leerlingen bovenbouw
- Lobby structurele financiering van branchecertificaten
- Lobby voor oplossing beschikbaarheid en kosten in stageplekken

Maatwerk in kern-doelen en curriculum

- Geactualiseerd curriculum formuleren en implementeren, gebaseerd op de geactualiseerde kerndoelen
- Samenwerken met SLO

4. Na het praktijkonderwijs

Naar het mbo

- Contact met OCW over wetsuitwerking zodat wet ondersteunend is voor scholen en leerlingen
- Lobby verhogen civiele waarde praktijkverklaring
- Gesprekken over vrijstellingen via branchecertificaten

Naar werk

- Monitoren en volgen na uitstroom
- Uitvoering Wet van school naar duurzaam werk
- Hulp aan werkgevers bij jobcarving
- Voldoende arbeids- en dagbestedingsplaatsen

Status doelen

Ambitie
Doel dat nagestreefd wordt: nog geen concrete afspraken of uitvoering.

Van afspraken naar uitvoering
Afspraken zijn gemaakt: nu in overgangsfase naar daadwerkelijke uitvoering.

In uitvoering
Acties worden momenteel uitgevoerd.

Colofon

Vereniging Sectorraad Praktijkonderwijs, gevestigd te Utrecht.
Postbus 85246
3508 AE Utrecht
T: 06-57686058
E: bureau@praktijkonderwijs.nl
W: *praktijkonderwijs.nl*
W: *daarompraktijkonderwijs.nl*